

Ա՛խ , խեղճ հեշտանքը շինծու .
 Դէմքե՛ր բը վառ ,
 Կեղծ լոյսին տակ , մըթնոլորտին մէջ յայրատ .
 Ա՛խ անխմաստ այս յոգնութիւնն ապրելու . . .
 Ու կը խընդան առոնք , անդո՛ւլ կը խընդան
 Ապուշութեամբ գինովցած . . .
 Ու կը տեսնեմ կանգնիլն անա մեծարաց՝
 Ճանկութեամբ վառ աշուրներուն վերեւ՝ նայուածքը Մահուան . . .
 Շուրջնա երկայն կ'իյնայ ըստուեր մը պըղտոր .
 Կը տըժգունին յանկարծ լոյսերը բոլոր .
 Դէմքերը , պաղ ու գեղին ,
 Ուրուականներ կը թըւին .
 Օղբ գիակ կը հոտի . . .
 Ու կը փախչիմ , առանձնութեան ու խաւարի անօթի :

ՏՆՔՎԻՇ

ՄՏՔԻՍ ԽԱՌՆԱՐԱՆԷՆ

—o—

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա .

. . . Զիս բեմ հանեցին , ու ըսին ինծի .
 «Պատմէ՛ մեզի հոգիիդ բոլոր տառապանքը ,
 օ՛ն , պատմէ՛ մեզի ինչ որ գիտես » :
 Ու բանալով Հառաչողի յիշատակարանս ,
 սկսայ կարգալ ախպէս .

«Սաղմոս , շարական , ալեւու , աղօթք , ար-
 ցունք ու կոծ սոսա՛կ մը չեն արգիւ . . .» «Ոչ
 միայն հացիւ . . .» ըսուեցաւ . եւ կը հարցնեմ .
 «Հապա ինչո՞վ կ'ապրի մարդ .» սուրբ կո-
 կորգիդ , բուռնցքը՝ բերնիդ , ծունկեր՝ փո-
 րիդ կը ծանրանան . կը դալարին , կը ճուստ
 կը նուաղին , մէկը չի գլխար . ան , սառ-
 նորէն իր գո՛ւր կը մտուեցանէ իր պաշտած
 կուռքին , անպա՛շտ , մոլեռանդ , կատաղի :
 «Մատուկները կը ճուան հեղձամղձուկ լա-
 ցով , կոյսեր կը հեկեկան , կը թալկանան , կը
 մարին : Հայրն իր դաւակներուն մորթուել
 տեսաւ , մայրն իր աղջկան առեւանգումին
 աչքովը հանդիսատես եղաւ , արցունքն աչքին
 մէջ չորցաւ պապանձեցաւ , եւ դաւակը
 տեսաւ իր ծնողքին անխնայ յողորմելի , եւ
 սակայն մէ՛կ կը չեղաւ որ ողորմէր , ախա-
 տէր , փրկէր :

«Սաղմոս որովայնէն հանեցին , հարսն իր
 փեսային ծոցէն քաշեցին անշատեցին , մոր-

թեցին փեսան եւ արեւնով լուացին հարսին
 արցունքը . օրոցքին երախան սուրին ծայրը
 անցուցին , օդին մէջ բարձրացուցին :

«Ինչքերը , հարստութիւնը , դաշտին հացն
 անգամ կողոպտեցին տարին , արտերու հունձ-
 քերն այրեցին , տուները կրակի տուին ,
 վառեցին մոխիր դարձուցին . ետքը երկին թ-
 րեց թմբուկները , սրինգները , զափերը ու
 դեւերու հարսնիք մը սարքեցին :

«Ասդին , շտեմարաններուն մէջ թաքեցով
 ապրող քանի մը մարդոց սաղմոսը , շարա-
 կանը , ալեւուն , աղօթքը , արցունքն ու
 կոծը օգո՛ւտ մը չունին » :

Աս ըսի ու ինկայ աթոռի մը վրայ , գլուխս
 թեւերուս մէջ ծածկելով :

Ու հազար հոգի մեծաձայն միաձայն ոռ-
 նացին . «Փառք քեզ , Աստուած , փա՛ռք
 քեզ , յաղաքս ամենայն՝ փառք քեզ , Տէ՛ր » :
 Եւ կուլայի յուսահատ կատաղութեամբ :

Բ .

Ո՛վ իմ սիրական , արցունքը գեղադէտի
 բիւրեղն է որուն մէջէն զուարալք պատկեր-
 ներ կը տեսնեմ , երբ մանաւանդ ջովքերնիս
 ատուածաժառանգն նկարելի մը կայ որ՝ խոշոր
 դիրք մը ձեռքը՝ անդադար կը բացատրէ մեզի
 դեղադէտի առեքելոյթ պատկերները :

Այսպէս ըսաւ ջովիկ մարդը բեմին վրայ .
 Եւ սկսաւ մանուկի մը պէս խնդալ՝ արցունքն
 աչքերուս մէջ . ու այդ մէկ ժամը երկու տա-
 րի չափ երկար էր : Նորէն յաշողեցան զիս
 համողիկ որ . . . համբերեմ :

Գ .

եւ ըսին . « Եկե՛ք աղօթենք » :

Ու սկսայ աղօթել ապաշտ .

« Դուռն Գեղ իբրեւ Ամենակարող ճանչցուցիր . եւ, որքան ասեն որ սիրելի ժողովուրդդ Գեղէն հնոսցաւ, Դուռն հունէն գացիր : Ապառնայիք ըրիր, համոզեցիր, շուքեցիր եւ սրտին ուզածը կատարեցիր, ուզեցիր անոր հաճելի ըլլալ . եւ ան մինչդեռ ընդհակառակը թողուց լեցեց Գեղ եւ օտար աստուածներու փարեցաւ, Նախանձեցար, բարկացար, ու թառայնորէն անոր ետեւէն գացիր : Երբոր ան անգգայ, անտարբեր մնաց Գեղի նկատմամբ ու չսիրեց Գեղ » :

Դուռն անէծք ալ առելի ժողովրդիդ, իրեն սիրելի բաները նսդմեցիր եւ ջանացիր անոր սիրտը Գեղի դարձնել շատ անգամ ալ ճկամբը կատարեցիր, երբ համոզուեցար թէ ժողովուրդդ չփացած տղայ մըն էր դարձած ալ, կամ սիրուէի մը որ ինքզինքը սուղ կը ծախէ . եւ Դուռն անոր սիրահարը եղար ու ամէն բան զոչեցիր անոր համար » :

« Նս ալ այդ ամէնը ըրի իմ սիրականիս, եւ անոր հաճելի չեղայ : Դուռն որ գիտես թէ ինչ զեւարէն սիրել եւ չսիրուիլ, սիրականիս սիրտը ինձի դարձն' էր . վասն զի կ'ըսես թէ . « Նս կը քննեմ սրտերը ու երկվամուռներու խորուրդը կը ճանչնայ . գետերը ցամաք կ'ընեմ, կ'ըսես՝ երկինքը ամբողջ կ'ընես, երկիրն ալ ոտքերուդ պատուանդան : Այո՛, գետերը կը ցամբեն Գոռ անուևովդ, բայց իմ արցունքներս կը վազեն յաւիտենապէս . ըսէ՛, չը՛ պիտի ուզես այդ անպարկէ կարողութենդ մաս մը գործածել որպէս զի սիրականս ինձի դատնայ » :

« Դուռն կ'ուզես որ ամէն մարդ երջանիկ ըլլայ . արդ՛ եւ անով երջանիկ պիտի ըլլամ, իսկ անիկայ ալ ինովով թշուառ պիտի ըլլայ, երբ սիրէ զիս եւ ինձի հաւատարիմ մնայ : Դարձար, Տէ՛ր, սիրականիս սիրտը ինձի . թող իր չըթուռներովը համարէ՛ զիս, ու իր շունչովը խնկաւէտէ դարտակ սենեակս . իր աստիքը թող չըթուռնուս զնէ եւ աչքերը թող ինձի նային, կուրծքը կուրծքիս վրայ թող բարախէ եւ ձեռքերը թող սեղմեն ձեռքս, թող իր ծծողն ու արցունքը խառնէ ծծողիս ու արցունքիս : Բայց երբ ան ինձի դատնայ, երբեք չպիտի պատահէ որ լամես, վասն զի մինակ իրեն համար կուլամ եւ աչքերս կը տխրին իր բացակայութեամբը » :

« Նս հապկն ու անպիղծ անհասնում կուլանք ունեցար ժողովրդիդ հետ, ու դարե՛ր տեւեց ձեր կուր . մերթ իբար հասկցաք . մերթ ալ, երբոր հասկցաք անհասնողութիւն ծագեցաւ ձեր միջիւ : Եւ այդ կուրենքուդ մէջ սերունդիդ յաղթական ելաւ . այն

պէս որ գահէդ վար իջեցուց Գեղ, իրեն հաւատարբաւ երկրի վրայ, հասկնջեաւ համար թէ որքա՛ն թշուառ է ինքը քոտաւորներու ձեռքը եւ պատկելու տեղ մը անգամ չունի . եւ Դուռն ծառէն . անձամբ, չօչափեցիր իր վէրքերը, Դուռն ալ նոյն տատապանքները կրեցիր, ու օտը եղաւ որ քաջաներուդ չլիմանալով յացիր : Սո՛ւա Վա՛մ, Լա՛ք, հի՜մա չ'պիտի ուղես որ երկրի թաղաւորներն ալ իջնեն իրենց գահէն վար եւ իրենց դրած լուծին ծանրութիւնը զգան իրենք ալ : Եարթէ՛, Տէ՛ր, եւ որոտա՛, փառքովդ թող երկիրը զղրդի, եւ ամբարտաւանները թող խոնարհին, վասն զի նոր ժողովուրդդ յարչարեցին, եւ սուրբն բերանը տուին անմեղներն ու երկխանիք . ժամանակն է ըսելու թէ սուրէն դաբնուածներու թիւը քաղցէ մեծնողներու թիւէն աւելի է, եւ սովատանջները անհամար են » :

« Թող անոնց պալատներուն մէջ դատարկութիւն տրիէ, անոնց տանիքներուն վրայ բուերը երգեն, բուիճակները վայել հո՛ն թող սորվին, վայրի գազաններով թող լեցուին անոնց զոտատեղիները եւ անոնց ցորենի արտերուն մէջ մարախները ձարակին, ծաղկաւ դարդ պարտեղներն ու մրգաշատ աղբիւրները փուշ ու տառապի քերեն . բազմաբեր ծառեր ու անտառներ թող զոտանան եւ մոխիր դառնան, վասն զի սիրականդ յարչարեցին » :

« Որքան ալ որ սիրականդ—Նոր Իսրայէլը— հեռանայ, թողու Գեղ եւ որքան որ Դուռն սրտմտիս, սակայն եւ այնպէս նորէն զուգ իբարու հարազատներ էք, մինչդեռ օտարն օտար է միշտ, արդեօք պիտի թողո՞ւս որ Հին Իսրայէլին վիճակին ետեւարկուի » :

Դ .

Ու տեսայ որ կարմիր ամպ մը կը զողողար զիմաց, եւ անոր մէջէն Ենովային ձայնը ինձի կը հասնէր . եւ անոր խօսքերը ասոնք էին .

« Գնա՛ ըսէ սիրականիս, այսպէս կ'ըսէ տէր Ենովան . դուռն ինձի չկանչեցիր ու քու աղօթքդ ինձի չհասաւ, դուռն խառացուցիր քու սիրտդ եւ օտար աստուածներու փարեցար : Եւ մարդոց որդիներուն յուսացիր եւ փրկու թեանդ յոյսը երկրի իշխաններուն վրայ դրիր . չխորհեցար որ ե՛ս Գոռ նախանձոտ օտարդ եմ ու երկայնաժամ Ենովան, որ Հին Իսրայէլը Եգիպտոսէն հանեցի եւ Յալդոթին որդիները անպիղծ ցողէն » :

« Նս տեսայ մարդոց անիրաւութիւնները, ու թազաւորեալներու անօրէնութիւնը չափեց . աւանդ ուզեցին իրենց արժող իմինիս հաւատարեցնել ու զիս մոռցան : Հիմայ իրենց տեղքին չափովը հատուցում պիտի ընեմ իրենց . վառողի հաճեցա՛ր զո՛րից արեւուն, եւ ողջակէզիդ ճենճերին հոսք սնողունքներուս հաւսաւ . . .

— «Եւ դուն, որդի՛ մարդոյ, լսէ՛ իմ խօսքերս, լոյսի մէջ պիտի բնակեցնեմանունք որ դիւերացի կը կարգան ինծի . ու սգաւորները պիտի մխրիտարեմ . ու լքուածներու սիրականները իրենց պիտի դարձնեմ . . . »

Ե .

Երկաթէ խուրճ մը դրին ուսիս ու ըսին . «Ասիկա տա՛ր . » եւ ես հնազանդեցայ . բայց այնքան ապուշ էի որ չհարցուցի թէ ու՛ր տանելու էի :

Ու երկաթի այդ ծանր խուրճը ուսիս սկսայ քալել՝ ու քալել՝ Երկար ու վտանգաւոր ճամբաներէ անցայ . կիրճերէ, լեռներէ ու անդունդներէ ալ անցայ :

Ճամբուն երկայնքի վար, երկայնքի վր ճամբուն և պատանեցայ անդունդներու եւ վրէնքու, օձեր ու բոցեր տեսայ :

Ու ճամբուն վրայ փոթորիկներ պայթեցան, փոթորիկներ անցան կեանքիս երկինքէն ու գլխուս ձիւն մաղուեցաւ :

Այսպէ՛ս ճերմկեցան մազերս :

Յոգնեցան սրունքներս ու աչքերուս ջրունքը թուլացան . միայնակ ու վատապաքեկ՝ դարձուցի աչքերս շուրջանակի ու մարդ մը տեսայ :

Մօտեցայ այդ մարդուն որ տեսայ . խոնջած էր ինծի պէս, թէպէտ բեռնաւոր չէր ինծի պէս :

«Սքնէ ինծի, ըսի, նուազ վատապաքա՛ւրդ թափառական, օգնէ՛ ինծի : »

Մարդը բռնեց ձեռքէս ու տարաւ գիտսպան դարան մը :

«Կ'աղայիմ, ըսի, վար առէ՛ք ուսէս այս բեռը ծանր երկաթի, հանգչիլ կ'ուզեմ եւ փորձ մը կատարել հոս : »

Ամենքն ալ ապուշ հնազանդութեամբ երկաթի խուրճը վար առին ուսէս, եւ ես կը հաղպչի . լաշի շուռ՝ մը քաշեցի եւ ապա մօտանալով խոյրիքը մըն ալ ըրի :

Գլխաւորներն դանախէ առած եկաւ ու խրոչբանքիս համաձայն ամէն տեսակ կենդանիներու բիբերը հանեց ու շարեց կարգաւ :

Աս ըրաւ, եւ ես սկսայ մէկիկ մէկիկ աչքիս դիմ առունք ու առոնց մէջէն նայել երկաթէ խուրճին : »

Վարպետը՝ օսմած հարցուց . «Ի՞նչ կ'ընես», ըսի . «Ես գլխառական մըն եմ եւ փորձ կը կատարեմ : »

Աս ըսի ու նայեցայ ոչխարի բիբէն ու գառի բիբէն . այժի ու ուշտի բիբերէն . եղնիկի բիբէն ու եղի բիբէն . չուսնի ու դայի բիբերէն . արծուի բիբէն ու առիւծի բիբէն . կաւուր ու մուկի բիբերէն :

Ու ամէն անգամ որ դիտակս կը փոխէի, նոր տեսակ նոր օրինակ կը տեսնէի երկաթէ խուրճը :

Շարունակելով գործողութիւնը ապշած ամբոխին առջեւ, նայեցայ կոկորդիլոսի բիբէն ու աղուէսի բիբէն, բորենիի ու վագրի բիբերէն, թռչունի բիբէն ու օձի բիբէն, ձիւն եւ իշու բիբերէն, հուսկ ուրեմն մարդո՛ւ բիբէն . . .

Մարդ ալ մորթած էին :

Աս բրիւ եւ ոտքի կանգնեցայ դալկաւոր, դողասարսուռ . յիմար նայուածք մը դարձուցի շուրջանակի, եւ շարունակեցի ճամբատ .

Ճամբան հանդիպեցայ քանի մը մեծասիրտ ու մեծամիտ ու մեծազուլէ կալորչներու :

Լուսնաբաղդ գիշերուան մը կէսը մօտ էր . պատանի Լուսինը ա՛յնքան ճամբայ քայլած էր որ զնաց պառկելու : Ճրագը մարեց ու պառկեցաւ : Աստղերն սկսան ծաղկել : Մենք կախեցինք մեր լապտերը ծառի մը խոտ ոտերուն մէջ, ու ճամբայ ելանք . մարած էինք մեր լապտերն ալ :

Աս ըրինք եւ գետափն իջանք : Ու ըսի ընկերներուս . «Եկէ՛ք քարեր ժողուենք . » ու գետեզերքէն քարեր ժողուեցինք . գետեզերքէն ուր կենդանի ջուրն անընդհատ բաղխումով քարեր կը շինուին ու քարեր կը մաշին—, ու մեր ժողոված քարերով լեցուցինք մեր գլուխները :

Աս ըրինք ու սկսանք քալել վերստին : Նրբ հասանք անծայր դաշտին ծայրը՝ չէնք մը տեսանք :

Ու ըսի . «Եկէ՛ք քարեր նետենք սա չէնքին պատուհաններուն : »

Ու քարեր նետեցինք, կոտրեցինք ապակիները պատուհաններուն :

Ասիկա էր մեր բողոքը :

Ու քարերուն վրայ դրած էինք այսպէս . «Մորթուածներու յիշատակին : »

Քարերէն ոմանք պատուհաններէն ներս ինկան . . .

Միւս կողմէն ալ պատուհանի ապակիները պատուհանի պէս գլխառական կը թափէին . կը պատուէինք . . . Սրբապղծութիւնն էր ըրած նիս . . . :

Աս ըրինք, ու ընկերներս ըսին ինծի . «Մեղի անհայտնալի բաներ երգէ՛ ու մտիկ ընենք . երգ մը երգէ՛ մեղի : »

Ու սկսայ երգել .

«Փոքրիկ էի ես, նիհար ու տկար . հայրս փայտի մը կոճղ առաւ ու շերտերու վերածեց :
«Հայրս շերտ մը ընտրեց առոնց մէջէն ու սկսաւ աղել :

«Ամբողջ գիշեր մը աշխատեցաւ ու աղեղ մը շինեց . ու նետեր ալ շինեց . եւ ըսաւ, «Ա՛ռ,

որդեակ, ու վաղը, դա՛շտը գնա՛ս վարժութեան:

«Երկչոտ էի ես եւ անուժ:

Առի՛ նետս ու աղեղնափայտը, ու կապարճն ալ առի՛. բայց անտարբէր չգացի՛. հէ՛ դաշտ ալ չեկայ՛. քաղաքացայ մեր մնծ, հնոճ տան մէկ անկիւնը, հոն անոր հետ խաղացի՛ քիչ մը ստե՛ն:

Ետքը գրիչ՝ մը առի՛, ու թուղթեր ալ առի՛, եւ սկսայ գրել՛. ու գրածս ես չէի հասկընար. սակայն կ'ուզէի գրել, գրել, գրել:

«Օր մըն ալ զրօսանք ընել ուզեցի, երբ ալ տակաւ ներսն ու ներքի կեանքը ինծի ձանձրալի թուեցաւ:

«Կապարճս ու նետս առի եւ որսացի ազոռա՛ մը. այդ շարագուշակ ազոռը կ'ուզար յաճախ մեր տան բակին պատերուն կը թառէր ու առնախորժ կոկոռցով կը գուժէր տիրաճերմակ ձմեռը—ճերմակ կ'գետնի ու սեւ երկինք...

Լուծեցի վրէժս, զարկի սպաննեցի փնիկա՛ս ու տուն բերի:

«Կտրեցի ազոռա՛ն թեւերը, ու կշեցի ազոռա՛ն թեւերը իր մարմնոյն հետ դէժ՝ դիմաց, ու ինքզինքս ալ կշեցի:

Ու սկսայ ինծի համար թեւեր չինել թռչելու ու հեռանալ դադարելու անսպասին մէջ...

«Բացի, տարածեցի թեւերս կապոյտ օդին մէջ, թոյս հեռացայ երկրէ երկիր, եւ ծովեզերքի քաղաք մը հասնելով թառեցայ սարի մը կտորա՛ն:

«Անկէջ դիտեցի անհժանութիւնը ծովին, երկընքին անդունտութիւնը:

«Ու ցանկացայ...

«Ուզեցի որ անհուն մըն ալ ես ըլլամ: Երկու անհուններուն մէջ բնակողն անհուն:

«Ու չյաջողեցայ: Այն ստե՛ն աղօթիցի որ ինծի ծով-ծով մէյան տան, ու թել-թել թեւերիմ տակ քաշի խորքերէն փրփրացող յախտե՛նալ կան յուզմունքը կ'ուզէի գրել:

Բազմաճիւղ կատարուած էր: «Ա՛ռ քեզի մե՛լան, ծով-ծով մե՛լան,» ըսին ինծի՛. ու ծովին ջուրերը կարծիք մըլանի վերածեցին...

Վայրկեան մը յանկարծակներու եկած սարսափահար մարեցայ, եւ երբ սթափեցայ, առաջին խօսքս եղաւ սա երգը,

ԵՐՈՎԻՆ

Ամէն գիշեր, երբ զարկահար լուսինը,
Մերտ չունեցող կնոջ մը պէս սգաւոր,

Կ'երթայ պահուիլ սեւ ամպերու ետին,
Փրփրէ՛, սառնասիրտ ծով, փրփրէ՛:

Մի՛ լռեր երբ մթութեան մէջ
Չար մարդիկ, դատապարտալիներ շղթայած
Բեռն ու նետն ծոցը:

Այն ստե՛ն անդունդէդ վեր բողբոջէ՛,
Ու փրփրէ՛, անզգայ՝ ծով, փրփրէ՛:

Քանինե՛ր գիտեմ ես, եւ դուն չե՛ս յիշեր,
Քանինե՛ր եզրերէդ վար...
Եւ դուն անյազ անդունդիդ մէջ

Կլլեցիք զանոնք լո՛րի կ'մնջիկ.
Փրփրէ՛, անկո՛ւշտ ծով, փրփրէ՛:

Դուն ե՛լ աշխարհին պատմելու
Չար մարդկութեան մը հրէշային արարքը:
Արեւնկա՛կ իշխանիդ դէժ՝ ըմբոստացիր,
Եւ ըսէ որ չե՛ս կարող գործիք մը ըլլալ իրեն.
Անչարիտ կարեւոր լո՛նցնել քեզ կամ պատժել
Փրփրէ՛ դուն, թմրա՛ծ ծով, փրփրէ՛:

Ո՛ւր մնացին այն հրաշքի դարերը,
Երբ քոյրդ ճամբայ տուաւ տանջուած ժո՛ւղովդ մը.
Հիմա ալ դունսի՛ր ըտզ բաց, ու քիչ մը գթով
Օգնէ՛ հալածուող ազգի մը.

Դէ՛հ, փրփրէ՛, սիրակա՛ն ծով, փրփրէ՛:
Մենք մեզի համար ծնանք,
Ապրեցանք ուրիշի՛ն համար,
Որո՛ւ համար կը մեռնինք հիմա,
Քօսէ՛, ու փրփրէ՛, խոհատա՛նջ ծով, փրփրէ՛:

Ըսէ՛, ի՛նչ եղան այն հոգիները
Որ անմեղ էին.
Եւ ի՛նչ եղան իստատակները
Որոնց գերեզման ըլլալ խոստացար
Բռնաւորին՝ զաղանարար.

Օր մը զանոնք մեզի պիտի դարձնե՛ս,
Ըսէ՛ ու փրփրէ՛, վատասի՛ր ծով, փրփրէ՛:

Սիրտս միայն քեզի քացի,
Այրած սիրտս քեզմո՛վ միայն պիտի զովնայ,
Եթէ՛ քիչ մը չարժի գուժը.
Ե՛լ, գոտս, ու փրփուրներ ցայտեցո՛ւր
Հողերն կրակին, որ կը մրկէ կեանքս.
Արի՛, փրփրէ՛, անուշի՛կ ծով, փրփրէ՛:

Թող Արեւմուտքէն հով մը փչէ,
Ուժգին հով մը՝ Արեւմուտքէն,
Եւ յուզէ քեզ խորքերէդ.
Կոհակներ թող թաւալուն կուրծքիդ վրայ:
Եւ թող ամպերը տեղան իրենց անձրեւը,
Վերէն, տեղատարափը թող ծածկէ՛ մարդ,
մինչ լուսնիստ.

Ճերմակ արեւնդ թող հոսի դուրս,
Ճերմակ արեւնդ թող հոսի դուրս,

Ու մարմինը ճերմակ փրփուրներով ծածկուի՝
Ե՛լ, փրփրե՛, հինաւո՛ւրց ծով, փրփրե՛ :

Դուն որ չես ստիր, ու կը մրմռա՛ս միշտ :
Ինչո՞ւ կը վախնաս բարձրածախ աղաղակել :
Մանրգարու թեան դէմ բողոքելէ ինչո՞ւ կը
քաշուիս :

Եթէ կը լսե՛ս, ապա ուրեմն ինծի ալ ե-
ղբ՛ր գերեզման :
Այն տառն քնացի՛ր յաւիտեանական բունդ,
Վառնգի, ա՛լ մէկը չպիտի խռովէ հանգիստդ
Նա ըսէ՝ «Փրփրե՛ ծով, գերեզման՝ գաբերու,
փրփրե՛ » :

2 .

Ան ըսի, քացի թեւերս աւ թեւարախ թը-
նայ, եւ սկսայ գրել երկնքին անծալ ու ան-
ծայր եւ կապոյտ աւ արեւնով բծաւորուած
թերթերուն վրայ այսպէս :

«Թող իր ճամբուն մէջ մոլորե՛, ու իր ծրա-
գիծներուն մէջ՝ վարանի, տատանի : ձեռ-
նարկներուն մէջ անյաջող թող ելլէ : ջրա-
կուներ թող գոցուին իր աջիկ : »

«Իոյր աղբիւրները աղուր թող հոսին, եւ
որքան խմէ աշիւքան թող ծարաւի ան :

«Գարունը թող վերնայ իր երկրէն, ձմրան
ցուրտն թող կիսաւտի : ամառուան տաքը
թող խորովէ գինքը, գեղեցկութիւնը թող
անցնի օրուան մը պէս, ու գիւրեհասնդոյն
թող սեւնայ երեսը :

«Ինչ մէկ օրուան լուսնակերպ յոնքերը լուս-
նի պէս թող աճին, թող կլորանան ու ծած-
կեն իր աշիւքը տասնորէնից օրուան մէջ : եւ
աշիւքը ամպին տակ մնացած կալմի՛ր լուսնին
պէս թող ըլլան :

«Եւ միշտ աշիւքով թող խարխափի ան,
ու խորխորատ մը գահավիժի : ծովին քացիքը
թող իննայ, չխեղուե՛ր սակախ, ու խեղ-
գուելու աքտափն ալ թող իր սրտէն չպակսի :

«Օգնութի՛ն աղաղակէ թող ան, ու երկն-
քի թռչունները փակեն իրենց լսելիքը : եւ
ծովին թղթատարը թող չմտնայ իրեն, ծո-
վին ուղտերը թող հետուանին անցնին, այս-
պէս, մէկը չգտնուի որ ապառն էր կնքը իր
տաղանպաններն :

«Երկիրը թող չորնայ, հովիտները մրկին,
դաշտերը բանջար չբուսցնեն իրեն համար :

«Անոր վրայ պալարներ թող դիտան ու
վերքեր պղպղատ, բոխչիւներ տունէն չպակ-
սին, ու բժիշկներուն դեղը օշինդը ըլլայ,
պաղելով թող ծածկեն ծեփին իր բորբոքած
վերքերուն ծորանները :

«Ցաւն թող ճիշտ արձակէ ու կոծ, մինչեւ
արեւուն մտնելը, ու մինչեւ Արուսեակին երեւ-
նալը թող ողբայ :

«Այն տառն զիս կանչէ քովը ու պաղատի :
«Օրսէն զիս ու անձնքներդ ետ առ, հրախառն
ծծուի՛ր պէս վրաս թափեցան անտնջու մարմ-
նիս վրայ առողջ տեղ մը չկայ, մահը կը կան-

չեմ, եւ ան իսկ խոյս կուտայ ինձմէ՞ : »

«Իրիկուրը անօթի թող տանէ անկողին եւ
ստուռն կանուխ արթննայ, քաղցը տանջէ
թող զինքը մինչեւ լոյս եւ ցորեկն ալ ու-
տելու քան թող չգտնէ :

«Անոր տունը կրակի թող տան իր թշնա-
մինքը, եւ այն օրը բոլոր գետերը ցածքն
թող : ու ժգին հով մը թող օգնէ հրձիգներուն :

«Թող նստի ան մոլորի վրայ, ու ամպերն
ըլլան տանիքն իր գլխուն : քուրճ հագնելու
յանձնատու ըլլայ ու ա՛յ չգտնէ :

«Միտը պաղեցնելու համար լալ թող ուղէ
ու չաջողի : արցունքին ակունքը թող գո-
ցուին, ու մկանունքն արցունքին թող քա-
րանան :

«Վառնգի անպուժ եղաւ ան ինծի ու իմ
սրտիս տուած վէրքերուն ծանրութիւնը չըմ-
բունցի :

«Զիս խաբելուն մէջ գտաւ իրեն հաճոյքը :
եբբ տեսաւ արցունքն՝ հրճուեցաւ, ծափա-
հարեց երբ հարաւայեցի :

«Ճեսաւ արեան հոսումը քերէնս եւ ուրախ
եղաւ, իմ ողբերս իր սիրտը բերկրութեամբ
լիցցուցին : »

է .

Իոյր աղպերը միացան ու մեզի մեծամեծ
յոյսեր տուին : «Ահա եկած ենք, ըսին,
մեր բանակներովը, եւ մեր մարդոցմով ձեզ
պիտի դարձրենք գերութիւնէն : »

Երկրիս բոլոր թաղաւորները ժողովքի
գումարանեցան, եւ նոր Իւրայէլիդ համար
գումանաւորութիւն ըրին բոլոր իշխանները :

Ճե՛ս, Տէ՛ր, անոնք հոյակապ պալատե-
րու մէջ կը բնակին եւ մենք խրճիթ մը չու-
նինք, անոնք բնէնք իր հագնին ու ձերանի-
նեով կը զարդարուին, մենք գրգռեալ զըր-
կուած ենք :

Փառաւոր եկեղեցիներ կը կանգնեն այդ
իշխանական աւազակները, եւ հոն իբր հնու-
թիւն ցոյցի կը զննէ իրենց հաւատքը պատրու-
տած :

Կեղծաւորութիւնն անչափ է . Գեղ չըր-
թունքով կը պաշտեն լոկ, ու բառերով կը
խոստովանին մեծութիւնը :

Տուն տան կը կցեն ու կը կցեն աղաքակ-
ներն իրարու : Իրենց պալատներուն ճակատը
«Աստուած սէր է» կը գրեն, կը քօնդակեն
ալ՝ անտեղ որ աւելի կեղծաւոր են, եւ ա-
նոնց ներսի պատերը արհիւով ներկուած են :
Աղգերը մեզ հալածեցին, Տէ՛ր, ու զրկե-
ցին մեզ մեր ժառանգութիւնէն : Դացէ՛ք գոր-
ծեցէ՛ք երկիրը ու ապրեցէ՛ք ըսիր, «Էր է մեր
բաժինը :

Մեր հողերը գրաւեցին, ու մեր սպաննը-
ւածները թաղուեալ տեղ անգամ չտուին : մեր
մեռելները ծովը նետուցին, եւ ասոր համար
հարկ իսկ պահանջեցին :

«Ու մէկին թաղումին համար ուրիշ մըն ալ մեռցուցին իբրեւ զին գերեզմանի : »

«Իսկ Դուռն, ո՛վ վրէժխնդիր Աստուած, այս ամէնը տեսար եւ լուռ մնացիր, չենք գիտեր, դեռ ո՞ր օրուան կը սպասես : »

«Երկիրն իր ամբողջութեամբ քուկդ է ու երկինքը ձեռքիդ մէջն ունիս : Ի՞նչ չա՛հ ու ընմն Գեղի՝ մեր մտնելներէն, ու մեր օրուան չոր հացը Գեղի ի՞նչ օգուտ ունի : »

«Արեւմտաքէն որոտով թող լսէ ուղտին հեծեալը, եւ արեւելքէն ողնիկները վրան թող խուսին, եւ երբ աչքը հիւսիս դարձնէ, կայծակ ու փայլակ թող սպասունս իրեն Հարաւն ալ խորշակ չնչէ, անապատ դարձնէ երկիրը : «Թող ձերմակ Արջը սուտ մտուկ ձեռնայ եւ յանկարծ վրան յարձակ ու բզկտէ անիկա : Մոլորու իշխանը իր անցնդային բերանը բացած կ'լլէ թող զինքը : Ովկիանը վրան թող խուսէ ու ծովի՛ր թաւալին իր քաղաքներուն վրայ : »

«Իր Մեծ Գաղաքը երկրաշարժով թող կործանի, եւ բոլոր չնչերը աւերակ դառնան, աշտարակները կործանին, ոչ մէկ պարիսպ կանգուն թող չմնայ, ինչա՛յ թող Բաբելոնը : »

Ը .

Օհ, յոգնա՛ծ եմ, յոգնա՛ծ եմ .

Կտաքեր զրկե՛լ ինձի, ո՛վ իմ Աստուածս, հրէկէն կտաքեր զրկէ ինձի գամ Գեղի պատմեմ երկրի վրայ անցածը . կ'ուզեմ այս մարմնովս վեր ելլել, ու վերքերս ցուցնել Գեղի :

Այս ժամանակներուս, երբ գաւակները քսան տարուան կ'ըլլան, հայրերը կ'ըսեն . «Գնա գտա՛կս, ա՛լ լու գլխուդ ճարը նայէ՛ գնա՛՛ ըրէ ինչ որ կ'ուզես : »

Դուռն ալ հիմա ծերացած, երբ տեսար թէ մարդկութիւնը... զիտնական է եղեր, ձգեր ես ազատ, անոնք ալ անդադար . . . իբրաբու միս կ'ուտեն, ու Դուռն ձայն չես հաներ :

Իբրաբու արիւնով բաժակաճառեր կ'արտաւանան իրենց Մերուռնի-Հօր կենաց . . .

Ու կը փափաղին ալ որ իրենց Հայրը մեռնի եւ իրենք ժառանգեն Անոր յաւերժական թաւադարձութիւնը, տիեզերակալ աշխարհակալութենէ չյազննալով . . .

Լաիկ էր մանկութիւնը, ու տխուր ալ էր արտուր վերքերը՝ դեռ ինձի ալ անձառօթ, արդէն սկսած էին անհանգիստ ընել սիրտս :

Թաղեցիկ մը չինեցի ու բարձրացայ լեռան մը վրայ :

Ի՛նչ ահաւոր է լեռը . ի՛նչ վսեմ խորհուրդ մը կ'ապրի լեռան մէջ, լեռան վրայ, ուր երբեմն Աստուած իջաւ :

Ի՛նչ ահաւոր մտածումներ կը խոկան անոր ուռած կուրծքերուն մէջ ու ամպահուպ ալուր գազաթխներուն մէջ . ահա կը պայթի՛ն կը բորբոքին :

Ելայ բարձրացայ լեռան կատարը ու անկէց արձակեցի թռուցիկս, թռչունս անուռնչ, Դէպ է երկրից ելաւ, գնա՛ց, գնա՛ց, գնա՛ց ու կապարէ եթերին մէջ կորաւ :

Ասիակ իմ թղթատարս էր ճարտար ու յանդուգն, որ յաջողեցաւ խօսք իբրեւ երկնքէն՝ «Ե՛լ քրքրելու կրակէ մոխրաթաղ, ու բոցը պիտի արծարծեմ ես : » Նղաւ . . . ու կը վառի՛մ հիմայ . . .

Թ .

Եւ օր մըն ալ սաճարը մօտի, սիրակա՛նա, ու այն մօրը որ հեռոյ վտակցինք Աստուածա՛մօր պատկերին առջեւ՝ ուխտաւոր սրտերով, մօրը ե՛տ առ, եւ թող չլստի, չսպատի ալլեւ . պէտք է իւղոտեմ ասով քնարաւ լարերը ու նորոգ կհանք տամ անոր :

Դուռն որ չէիր հակնար ու չես հակնար ինչե՛ր կը գտնուին սրտին մէջ մարդուն, հիմա արդեօք կարողացա՞ր գտնել գաղտնիքը ինչո՞ւ եւ ինչպէ՞ս կը բարբախեն սրտերը . ի՛նչ կը զգան, ի՛նչ կը խորհին, ինչո՞ւ կուլան կամ կը խնային :

Ի՛նչպէս են կերպաւորուած մկանունքը ժպտող այտերուն, եւ ի՛նչպէս կը գործեն այդ ըրերը որ արցունք թափել սովոր են :

Ըսէ ինձի, քար-սիրտ որ կ'ըսեն, ի՛նչ ձեւ ունի ան . ի ն չ երևոյթ՝ լալկան գլուխները . ո՞ւր կը հանգչի կամքը մարդուն . . .

Ժ .

Երբ փակեմ աչքերս ու չտեսնեմ լոյս աշխարհքը, աչքերս կը տեսնեն ներսի կողմս աշխարհք մը մուկ, խորվիրապ :

Հոն ովկիան մը կայ ալեծուփ . եւ ո՛րքան յիմար եմ ես որ կը ջանամ գրչի մընուրը ծռարակէ հոսեցնել այդ ջուրերը չեղջակոյտ :

Եւ այդ ջուրերուն վրայ կը շրջի Աստուծոյ հողին, ստեղծագործելով՝ անպատրաստ ու անկաճ ջուրերէն, երգերու աշխարհ մը քընարին համար :

Եւ ասա Բանը յորդառատ կը հոսի կուրծքէս, ու տառապանքներս ջերմութեամբ կը գոլորչի իմանայ եթերին մէջ կը ծաւալի,

Եւ չկայ ականջ մը հողեղէն ունկնդիր . . .

ԽՈՍՐՈՒՂ